

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 10, Αρ. 2Α (2019)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

10^ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ
& ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΘΗΝΑ, 22 – 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ISBN 978-618-5335-04-5

Διαμορφώνοντας από Κοινού
το Μέλλον της Εκπαίδευσης

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΟΙΚΤΗΣ & ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΟΜΟΣ 2, ΜΕΡΟΣ Α

Καλές Πρακτικές Ψηφιακού Γραμματισμού στα
Οπτικοακουστικά Μέσα: Αποτελέσματα Έρευνας
Δράσης στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Sofia Theodor Papadimitriou, Alivizos Sofos

doi: [10.12681/icodl.2316](https://doi.org/10.12681/icodl.2316)

**Καλές Πρακτικές Ψηφιακού Γραμματισμού στα Οπτικοακουστικά Μέσα:
Αποτελέσματα Έρευνας Δράσης στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**

**Good Practices in Digital Literacy for Audiovisual Media: Outcomes from an
Action-research at the University of Aegean**

Σοφία Θ. Παπαδημητρίου
Καθηγήτρια-Σύμβουλος ΕΑΠ
Προιστ. Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης &
Ψηφιακών Μέσων, ΥΠΠΕΘ,
Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Πανεπιστημίου
Αιγαίου
sofipapadi@gmail.com

Αλιβίζος Σοφός
Καθηγητής Παιδαγωγικό Τμήμα
Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Isofos@rhoses.gr

Abstract

In the framework of a postdoctoral research, the online training program "*Digital Literacy in Audiovisual Media in Online Learning Environments*" of the University of the Aegean and the Educational Radiotelevision was implemented for primary education teachers in the school year 2018-19. During the course, the participating teachers were informed about good practices in digital literacy concerning the use of audiovisual media at international and national level. Afterwards they applied creatively the good practices in their classrooms with appropriate adaptation or extension.

This article first focuses on good practices in digital literacy for audiovisual media as highlighted by the literature review. It presents good practices that are 'lever for change', 'easily transferable' in the sense of adaptation or extension, and support methods and tools to apply them to other educational contexts, 'invisible' as well as 'isolated' good practices. The next section presents the contribution of good practices to the design of the educational material of the training program and their evaluation after the implementation of classroom activities in the context of an action research. The experiences, reflections and suggestions of the teachers as well as the views of the pupils who participated in these alternative methodologies are recorded, utilizing audiovisual media within authentic learning environments.

Keywords: *Good practices, Digital literacy, Audiovisual Media, Internet Learning Environment, Distance Learning, action-research*

Περίληψη

Στο πλαίσιο μεταδιδακτορικής έρευνας υλοποιήθηκε το σχολικό έτος 2018-19 με την εξ αποστάσεως μεθοδολογία το πρόγραμμα επιμόρφωσης «Ψηφιακός Γραμματισμός σε Οπτικοακουστικά Μέσα (Ο/Α) σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης» του Πανεπιστημίου Αιγαίου και της Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, το οποίο είχε στόχο την υποστήριξη του ψηφιακού γραμματισμού στα Ο/Α Μέσα των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά τη διάρκειά του, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν για καλές πρακτικές γραμματισμού στα ψηφιακά Ο/Α Μέσα σε διεθνές

και εθνικό επίπεδο, τις οποίες στη συνέχεια εφάρμοσαν δημιουργικά στις τάξεις τους με ανάλογη προσαρμογή ή επέκταση.

Στο άρθρο παρουσιάζονται αρχικά οι *καλές πρακτικές* γραμματισμού στα ψηφιακά Ο/Α Μέσα όπως αναδείχθηκαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση. Παρουσιάζονται *καλές πρακτικές* που αποτελούν «μοχλό αλλαγής» (*lever for change*), «μεταφέρονται εύκολα» με την έννοια της προσαρμογής ή επέκτασης και υποστηρίζουν μεθόδους και εργαλεία ώστε να εφαρμοστούν σε άλλα εκπαιδευτικά πλαίσια, «αόρατες» καθώς και «απομονωμένες» καλές πρακτικές. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συμβολή των καλών πρακτικών στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος επιμόρφωσης και η αξιολόγησή τους μετά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων στην τάξη στο πλαίσιο έρευνας δράσης. Καταγράφονται οι εμπειρίες, οι προβληματισμοί και οι προτάσεις των εκπαιδευτικών καθώς και οι απόψεις των μαθητών/τριών που συμμετείχαν σε αυτές τις εναλλακτικές μεθοδολογίες αξιοποιώντας Ο/Α Μέσα σε αυθεντικά περιβάλλοντα μάθησης.

Λέξεις-κλειδιά: Καλές πρακτικές, ψηφιακός γραμματισμός, οπτικοακουστικά Μέσα, Διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, έρευνα δράσης

1. Εισαγωγή

Τα Οπτικοακουστικά (Ο/Α) Μέσα έχουν διεισδύσει στην καθημερινότητα των μαθητών εντός και εκτός σχολείου προσφέροντας δυνατότητες ανακάλυψης, συμμετοχής και δημιουργικής παραγωγής στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων ψηφιακού γραμματισμού και Ο/Α παιδείας. Στο πλαίσιό τους, οι μαθητές συνεργάζονται με ενθουσιασμό σε αυθεντικά περιβάλλοντα μάθησης, ωφελούνται από την ομαδική εργασία, την κοινωνική αλληλεπίδραση, την ατομική και συνεργατική δημιουργικότητα (συν-δημιουργικότητα). Μεταξύ των προγραμμάτων, κύριο ρόλο έχει η αξιοποίηση και η δημιουργία βίντεο στο σχολείο, η οποία ενθαρρύνει την αναζήτηση και πρόσβαση σε πόρους, καλλιεργεί την κριτική σκέψη και υποστηρίζει τη δημιουργική παραγωγή (Παπαδημητρίου & Σοφός, 2019), συμβάλλοντας στον ψηφιακό γραμματισμό στα Ο/Α Μέσα όπως καταγράφεται και προτείνεται στις συστάσεις της *European Commission* (EC, 2007· EC, 2010) και της *Unesco* (2011).

Επισημαίνοντας την έλλειψη ενημερωμένων και επιμορφωμένων εκπαιδευτικών να αναλάβουν και υποστηρίξουν την εκπαίδευση στα Ο/Α Μέσα (Buckingham, 2011· Andriopoulou, Papadimitriou, Kourti, 2014· Σοφός, 2014· MEDEAnet, 2013· Μάθηση 2.0, 2012), το *Εργαστήριο Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Ερευνών και Μέσων στην Εκπαίδευση του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) Ρόδου του Πανεπιστημίου Αιγαίου* και η *Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση* διεξήγαγαν **έρευνα δράσης** κατά το σχολικό έτος 2018-19, κατά την οποία έγινε εξ αποστάσεως επιμόρφωση 41 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε δυο κύκλους. Στην έρευνα δράσης συμμετείχαν 11 εκπαιδευτικοί στην πιλοτική ([DigLiteracy 2018](#): 1^{ος} κύκλος επιμόρφωσης) και 30 στην κυρίως έρευνα ([DigLiteracy 2019](#): 2^{ος} κύκλος επιμόρφωσης), οι οποίοι επιμορφώθηκαν μέσω της πλατφόρμας ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης Aegean Moodle¹, λειτούργησαν ως ομάδα εστίασης (*focus group*) και κατέγραψαν τις απόψεις, προβληματισμούς και προτάσεις τους για βελτίωση του προγράμματος επιμόρφωσης. Ο πληθυσμός-στόχος της έρευνας είναι οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην Περιφέρεια Νοτίου και Βορείου Αιγαίου (50% των συμμετεχόντων), οι οποίοι ενημερώθηκαν για την επιμόρφωση μέσω

¹ <https://aegeanmoodle.aegean.gr>

Διαδικτύου και κλήθηκαν να συμπληρώσουν διαδικτυακή φόρμα συμμετοχής². Η Περιφέρεια Βορείου και Νοτίου Αιγαίου επιλέχθηκε λόγω της ιδιαίτερης γεωγραφίας της αποτελούμενη από τρία μεγάλα νησιωτικά διαμερίσματα και της αναγκαιότητας τόσο της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, όσο και της υποστήριξης καινοτόμων δράσεων στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Η επιμόρφωση εστίασε στον ψηφιακό γραμματισμό στα Ο/Α Μέσα προσεγγίζοντας καλές πρακτικές αξιοποίησης του βίντεο στο σύγχρονο σχολείο και αναπτύχθηκε στις 6 πιο κάτω Θεματικές ενότητες:

- Θ1. Εισαγωγή - Πρόσβαση και Αναζήτηση Ο/Α πόρων
- Θ2. Ένταξη σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης και Παιδαγωγική Αξιοποίηση
- Θ3. Μικτή μάθηση - Flipping Classrooms (Αντεστραμμένες τάξεις)
- Θ4. Κριτική Προσέγγιση
- Θ5. Δημιουργική Παραγωγή – Μέθοδοι
- Θ6. Δημιουργική Παραγωγή Ο/Α έργων

Οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνα δράσης, εφαρμόσανε πιλοτικά και αξιολογήσανε στις τάξεις τους ένα σύστημα μεθοδολογιών δημιουργικής αξιοποίησης των ψηφιακών Ο/Α Μέσων. Οι μεθοδολογίες αυτές σχεδιάστηκαν ακολουθώντας διεθνείς και εθνικές καλές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και γραμματισμού στα Μέσα όπως περιγράφεται στο Σχήμα 1. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί επιμορφώθηκαν ώστε να αξιοποιήσουν τον αναπτυσσόμενο πλούτο Ανοικτών Εκπαιδευτικών Ο/Α Πόρων σύμφωνα με τους άξονες της Σύστασης (Recommendation - EUR-Lex, nd) για τον γραμματισμό στα Μέσα δηλαδή την πρόσβαση, την κριτική προσέγγιση και τη δημιουργική παραγωγή. Η συλλογή των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε για καθέναν από τους δυο επιμορφωτικούς κύκλους με τα εξής ερευνητικά εργαλεία:

1. Τα επτά ερωτηματολόγια στην πλατφόρμα *Google forms* με συνδυασμό ερωτήσεων ανοικτού και κλειστού τύπου.
2. Συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο *Forum* «Δραστηριότητα Δημοσίου Διαλόγου» της πλατφόρμας *Moodle* στο πλαίσιο της παρουσίασης των δραστηριοτήτων, συζήτησης και αναστοχασμού.
3. Την καταγραφή συνεντεύξεων στην πλατφόρμα *Big Blue Button* κατά τη διάρκεια επτά τηλεσυναντήσεων.

Σχήμα 1: Αξιοποίηση καλών πρακτικών στην έρευνα δράσης

Στο άρθρο γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση και κατηγοριοποίηση των καλών πρακτικών αξιοποίησης των Ο/Α Μέσων στην τάξη αλλά και σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης, καθώς αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της καθημερινότητας των μαθητών. Στη συνέχεια αναπτύσσεται η συμβολή των καλών

² <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScrbZetOA2foDNFledMk5mxW6HbG8wJAG5wbHYK3AczWgp5w/viewform>

πρακτικών στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού και των δραστηριοτήτων μάθησης των δυο κύκλων των επιμορφωτικών προγραμμάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Το άρθρο ολοκληρώνεται με τον σχολιασμό και τις προτάσεις βελτίωσης από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς και τους μαθητές τους καθώς και τα συμπεράσματα της έρευνας δράσης από την υλοποίηση των καλών πρακτικών ψηφιακού γραμματισμού στα Ο/Α Μέσα.

2. Ανάδειξη Καλών Πρακτικών από τη Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1 Συνδέοντας τις καλές πρακτικές με την καινοτομία

Οι Ευρωπαϊκές χώρες συντονίζουν και δημιουργούν συνέργειες μεταξύ οργανισμών, πανεπιστημίων, ινστιτούτων, ραδιοτηλεοπτικών φορέων, βιβλιοθηκών, εκδοτικών συγκροτημάτων και σχολείων ώστε να επιτύχουν στόχους ψηφιακού γραμματισμού και γραμματισμού στα Μέσα. Ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα αναπτύσσουν δράσεις ως μέρος της στρατηγικής για τον ψηφιακό γραμματισμό, τον γραμματισμό στα Μέσα και αντίστοιχες τεχνικές για τον μετασχηματισμό της εκπαίδευσης. Η πλειονότητα των πρακτικών προέρχεται από σχεδιασμό προγραμμάτων «άνωθεν» (*top-down*) από Υπουργεία, φορείς, οργανισμούς και συμπράξεις τους, ωστόσο καταγράφονται επιπρόσθετα αξιολογες πρωτοβουλίες (*bottom-up*) από σχολικές κοινότητες ή δίκτυα μάθησης.

Κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση συγκεντρώθηκαν *καλές πρακτικές* που αποτελούν «μοχλό αλλαγής» (*lever for change*), «μεταφέρονται εύκολα» υπό την έννοια της προσαρμογής ή επέκτασης και υποστηρίζουν μεθόδους και εργαλεία ώστε να εφαρμοστούν σε άλλα εκπαιδευτικά πλαίσια (Benavente & Panchaud 2009:167). Καταγράφηκαν «αόρατες» καλές πρακτικές δηλαδή αυτές που αγνοούνται από τις εκπαιδευτικές αρχές καθώς και «απομονωμένες» που ωφελούν ειδικές κοινότητες. Η ανάλυσή τους στηρίχθηκε στο μοντέλο Benavente & Panchaud (2009), το οποίο συνδέει τις καλές πρακτικές με την εμφάνιση της καινοτομίας και τις κατηγοριοποιεί ως:

- καλές πρακτικές με δυνατότητα προσαρμογής/επέκτασης στα υπάρχοντα εκπαιδευτικά πλαίσια (ΑΠΣ - Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, υποστηρικτικές συμπληρωματικές δράσεις μη τυπικής εκπαίδευσης),
- καλές πρακτικές που έχουν τη δυνατότητα να επεκταθούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια πχ. σε αναλυτικά προγράμματα άλλων χωρών,
- καλές πρακτικές που σηματοδοτούν τις νέες τάσεις και προκλήσεις.

Μεγάλες προκλήσεις των καλών πρακτικών αποτελούν η βιωσιμότητα πέραν της λήξης της χρηματοδότησής τους καθώς και η μεταφερσιμότητά τους σε διαφορετικά πλαίσια. Η περιγραφή καλών πρακτικών στο πεδίο του γραμματισμού στα ψηφιακά Ο/Α Μέσα σε διεθνές επίπεδο και των κριτηρίων αξιολόγησης βάσει των οποίων επιλέχθηκαν, παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες ανά κατηγορία.

2.2 Καλές πρακτικές σε υπάρχοντα εκπαιδευτικά πλαίσια

Στην **πρώτη κατηγορία** καλών πρακτικών αναδείχθηκαν η ενίσχυση της μαθητικής ψηφιακής και Ο/Α δημιουργίας και η κριτική ανάλυση Ο/Α μαθητικών δημιουργιών μέσω των εκπαιδευτικών δράσεων της δεύτερης γενιάς *Εκπαιδευτική Τηλεόραση 2.0* καθώς και της δράσης «*ΒιντεοΜουσεία: Η Δική μας Γνώμη & Διαγωνισμός Γραπτής Κριτικής*».

2.2.1 Ενισχύοντας της μαθητική ψηφιακή και Ο/Α δημιουργία

Η «Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση» αναλαμβάνοντας ενεργό ρόλο στη σύνδεση του σχολείου με τον μαθητή δημιουργό, ερευνητή, πολίτη του κόσμου, έχει περάσει στην

δεύτερη γενιά (*Εκπαιδευτική Τηλεόραση 2.0 - ET2.0*) μεταβαίνοντας από τα παραδοσιακά μέσα στην ψηφιακή και δικτυωμένη εποχή, όπου «ο καθένας γίνεται Μέσο». Συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της Ο/Α παιδείας, δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να συνεργαστούν και δημιουργήσουν νέα έργα αξιοποιώντας εκπαιδευτικά βίντεο σε ψηφιακή μορφή, τα οποία προσφέρονται με ανοιχτά πνευματικά δικαιώματα. Η *ET2.0* μετασχηματίζεται σε μια πολυμεσική πλατφόρμα, που προσφέρει στις σχολικές ομάδες και κοινότητες το περιβάλλον και τα εργαλεία για να σχεδιάσουν και να πραγματοποιήσουν τα δικά τους ψηφιακά έργα (*User Generated Video-UGV, User Generated Content-UGC*). Οι μαθητές μπορούν να επαναχρησιμοποιήσουν ψηφιακό περιεχόμενο, να σχεδιάσουν, ανεβάσουν, μοιραστούν τις δικές τους ψηφιακές Ο/Α δημιουργίες. Στο πλαίσιο αυτό, η *ET2.0* το 2011 ανέπτυξε την ανοιχτή πλατφόρμα νεανικής δημιουργίας, *www.i-create.gr*, προσφέροντας ένα περιβάλλον συνεργασίας, ανταλλαγής ιδεών και υλοποίησης των μαθητικών έργων συναντώντας την ψηφιακή γενιά στους δικούς της χώρους (Τσακαρέστου & Παπαδημητρίου, 2011). Η πλατφόρμα *i-create* αξιολογήθηκε ανάμεσα στις 10 καλές πρακτικές για την *Εκπαίδευση και Μάθηση 2.0* στο πλαίσιο της πρόσκλησης καινοτομικών πρωτοβουλιών νέων και καλών πρακτικών για την αξιοποίηση των διαδικτυακών εργαλείων και κοινοτήτων στον τομέα της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης του *Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Επικοινωνίας του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών* (Μάθηση 2.0, 2012).

2.2.2 Κριτική ανάλυση των Μέσων

Η μαθητική δράση «*ΒιντεοΜουσεία: Η Δική μας Γνώμη & Διαγωνισμός Γραπτής Κριτικής*» αποτελεί συνέχεια του πανελλαδικού διαγωνισμού μαθητικών ταινιών μικρού μήκους «*ΒιντεοΜουσεία 2014*». Ο διαγωνισμός έχει βραβευτεί από το *Institute for Media Research and Media Education*, ως ένα από τα 12 καλύτερα σχέδια δράσης για την Ο/Α παιδεία στην Ευρώπη το 2011-13 (Karpos, nd) και στοχεύει στη δημιουργία μικρών ντοκιμαντέρ, από ομάδες μαθητών οι οποίοι αντλούν ιδέες από το περιβάλλον, τη γειτονιά και την κουλτούρα τους, κρίνοντας τί αξίζει να διαφυλαχθεί στο χρόνο.

Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2015-16, οι 11 βραβευμένες ταινίες του διαγωνισμού «*ΒιντεοΜουσεία 2014*», προβλήθηκαν σε σχολικά «φεστιβάλ κινηματογράφου» σε εθνική κλίμακα. Μετά την προβολή των μαθητικών ταινιών δόθηκε δυνατότητα ψηφοφορίας μέσα από την ειδικά σχεδιασμένη νεανική διαδικτυακή πλατφόρμα «*Η Δική μας Γνώμη*»³ και διεξάχθηκε διαγωνισμός γραπτής κινηματογραφικής κριτικής προσέγγισης. Σκοπός της είναι οι μαθητές να πάρουν μέρος σε μια δημιουργική συζήτηση για θέματα που τους αφορούν, αναπτύσσοντας επιχειρήματα και απόψεις και να αναπτύξουν δεξιότητες Ο/Α παιδείας.

Η δράση βραβεύτηκε στα *MEDEA Awards 2017 (Special Jury Prize)* και επιλέχθηκε στη *shortlist EVENS Foundation 2017* περνώντας την πρώτη φάση του βραβείου *Evans Foundation Media Education Prize 2017*. Το *EVENS Foundation* είναι ένα κοινωφελές ίδρυμα με στόχο να παρακινήσει και υποστηρίξει βιώσιμα projects που συμβάλλουν στην πρόοδο και την ενίσχυση της Ευρώπης με βάση την πολιτιστική και κοινωνική πολυμορφία. Συγκεκριμένα, στόχος του βραβείου *Media Education Prize 2017* είναι η συμβολή του στην Ο/Α παιδεία αυξάνοντας την κριτική επίγνωση, την κατανόηση και την πολιτιστική ευαισθητοποίηση, ενθαρρύνοντας τη δημιουργικότητα στα Μέσα προς όφελος μίας πιο συμμετοχικής πολιτείας.

³ <http://myopinion.karposontheweb.org/>

2.3 Καλές πρακτικές επεκτάσιμες σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια

Στη δεύτερη κατηγορία παρουσιάστηκαν καλές πρακτικές ειδησεογραφικού αλφαριθμητισμού όπως η δράση *Playbac Activities (Activité PlayBac Presse)* στη Γαλλία, η *PÚBLICO* στην Πορτογαλία που στοχεύει να εμπνεύσει και ευαισθητοποιήσει σχετικά με τα δικαιώματα και την αποκωδικοποίηση μηνυμάτων του Τύπου και της γλώσσας των Μέσων γενικότερα (Costa, Jorge & Pereira, 2014:27), η *Media Compass (Mediekompas)* στη Σουηδία και το *BBC News School Report* στη Μεγάλη Βρετανία. Επιπλέον καλές πρακτικές που έχουν αξιολογηθεί και συγκεντρωθεί στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έργου *MILpeer* όπως οι πρακτικές του *Media Education Month*⁴ για την κριτική ανάλυση ενημερωτικών ιστοσελίδων, τηλεοπτικών ειδήσεων, η πρακτική «Μια μέρα μακριά από τα Μέσα» για το πείραμα της στερητικής εμπειρίας των Μέσων και οι πρακτικές «Η αγαπημένη εκπομπή των παιδιών» και «Λεξιλόγιο των Μέσων».

2.3.1 Ειδησεογραφικός αλφαριθμητισμός - News literacy

Στη Γαλλία, η δράση *Playbac Activities (Activité PlayBac Presse)* δημιουργεί εκπαιδευτικές έννοιες για παιδιά και στοχεύει να δώσει ερεθίσματα στους νέους. Στην Πορτογαλία, η δράση *PÚBLICO στα Σχολεία* της εφημερίδας *Público* στοχεύει να εμπνεύσει και ευαισθητοποιήσει σχετικά με τα δικαιώματα και την αποκωδικοποίηση μηνυμάτων του Τύπου και της γλώσσας των Μέσων γενικότερα (Costa, Jorge & Pereira 2014:27). Με την υποστήριξη του Υπ.Παιδείας αναδεικνύεται ως καλή πρακτική, η οποία αναπτύσσει δεξιότητες δημιουργίας και κριτικής ανάλυσης των ειδήσεων.

Η δράση *Media Compass (Mediekompas)* στη Σουηδία είναι μέρος του διεθνούς οργανισμού *News in Education*, του *The World Association of Newspapers and News Publishers (WAN-IFRA)*. Στόχος του *WAN-IFRA* είναι να βοηθήσει εφημερίδες, γονείς και δάσκαλους να εργαστούν από κοινού ώστε να εμπλέξουν τους νέους και να δημιουργήσουν μια εγγράμματη νέα γενιά αναγνωστών παγκοσμίως, ευαισθητοποιημένη στην ενεργή πολιτεότητα. Μια ομάδα τοπικών εφημερίδων υποστηρίζει τη σουηδική έκδοση του *Media Compass*. Το project *The Press Station* ενθαρρύνει τη συχνή μελέτη έντυπων και διαδικτυακών εφημερίδων. Οι μαθητές σε σύντομο διάστημα εξοικειώνονται με θέματα όπως ανθρώπινα δικαιώματα, δημοκρατικές αξίες, βιώσιμο μέλλον και ψηφιακές δεξιότητες. Όλες οι πιο πάνω δράσεις ειδησεογραφικού αλφαριθμητισμού έχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

- εμπλέκουν τις σχολικές κοινότητες με τους ανθρώπους των Μέσων,
- εξοικειώνουν τους μαθητές με τη διαδικασία «κατασκευής μηνύματος» και
- ενθαρρύνουν την κριτική στάση των μαθητών στην ανάγνωσή τους.

2.3.2 Η ασφάλεια στο Διαδίκτυο σαν προτεραιότητα

Οι 29 Ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στη μελέτη *Media and Information Literacy Policies in Europe* (2013) είναι μέλη του δικτύου των κέντρων ευαισθητοποίησης *INSAFE* για την προώθηση της ασφαλούς χρήσης του Διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων από τους νέους (*e-Safety*). Στο πλαίσιο του δικτύου έχουν αναπτυχθεί πόροι από εμπειρογνώμονες, εκπαιδευτικούς και μαθητές. Η ευαισθητοποίηση των ευρωπαϊκών δράσεων *e-Safety* συνδυάστηκε επιτυχώς με την ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού στα Μέσα. Οι στόχοι των δράσεων είναι:

- Να αναπτύξουν και εφαρμόσουν σχολικά προγράμματα στηριζόμενα σε ένα παιδαγωγικό μοντέλο με επίκεντρο τον μαθητή.

⁴ <https://milpeer.eu/documents/130/>

- Να ευαισθητοποιήσουν δάσκαλους, γονείς, μαθητές και το ευρύτερο κοινό για την κατανόηση των θεμάτων διαδικτυακής ασφάλειας.
- Να βελτιώσουν τις ψηφιακές δεξιότητες και αναπτύξουν κριτική στάση προς μια υπεύθυνη χρήση των ΤΠΕ.

2.4 Καλές πρακτικές που σηματοδοτούν τις νέες τάσεις και προκλήσεις

Από την ανάλυση των αναφορών σε 29 ευρωπαϊκές χώρες, οι αναδυόμενες τάσεις σχετικά με τον ψηφιακό γραμματισμό αναδεικνύονται τα *Μαζικά Ανοιχτά Διαδικτυακά Μαθήματα (MOOCs)*, η διείσδυση των ΑΕΠ, η ενεργητική συμμετοχή, η κριτική ανάλυση, η ευαισθητοποίηση σε θέματα ασφαλούς πλοήγησης στο Διαδίκτυο καθώς και η προσέγγιση γνώσεων και δεξιοτήτων προγραμματισμού/κώδικα (Costa et al, 2017). Η ανάλυση καταγράφει ένα μεγάλο αριθμό δράσεων ανάπτυξης αποθετηρίων ΑΕΠ στις συμμετέχουσες χώρες και πρωτοβουλίες ανάπτυξης MOOCs με τον σχηματισμό συμπράξεων (*consortia*), τα οποία σε μεγάλο βαθμό στοχεύουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των διδασκόντων όλων των βαθμίδων.

3. Αποτελέσματα Έρευνας Δράσης

Η μελέτη της βιβλιογραφίας (Costa et al, 2017· Μάθηση 2.0, 2012· Παπαδημητρίου, 2014· MIL/peer, nd) και των μελετών περίπτωσης **ανέδειξε τις καλές πρακτικές** του ψηφιακού γραμματισμού στα Ο/Α Μέσα. Σε συνδυασμό με τα ευρήματα της έρευνας δράσης **αξιολογήθηκε η υλοποίησή τους στις σχολικές τάξεις** των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Οι απαντήσεις των ερωτηματολογίων, τα σχόλια στα Φόρουμ και στις τηλεδιασκέψεις συγκεντρώθηκαν και στη συνέχεια έγινε η κατηγοριοποίησή τους, η οποία στηρίζεται στην οριοθέτηση των δυνατοτήτων εφαρμογής των καλών πρακτικών σε εκπαιδευτικά πλαίσια (3 κατηγορίες). Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας δράσης σε δυο επίπεδα:

A. τη συμβολή των καλών πρακτικών από τη βιβλιογραφία στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος επιμόρφωσης, το οποίο αποτελείται από το βασικό κείμενο μελέτης και ένα σύνολο προτεινομένων δραστηριοτήτων για εφαρμογή στην τάξη και

B. την αξιολόγηση των καλών πρακτικών μετά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων στην τάξη - η υλοποίηση αυτή αποτυπώνεται στον Πίνακα 1.

3.1 Αποτελέσματα από την αξιοποίηση καλών πρακτικών σε υπάρχοντα εκπαιδευτικά πλαίσια

Οι πρακτικές της πρώτης κατηγορίας (σε υπάρχοντα εκπαιδευτικά πλαίσια) *Εκπαιδευτική Τηλεόραση 2.0 «ΒίντεοΜουσεία: Η Δική μας Γνώμη & Διαγωνισμός Γραπτής Κριτικής»* αξιοποιήθηκαν στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού των δυο κύκλων των προγραμμάτων επιμόρφωσης και ειδικότερα:

3.1.1 Συμβολή στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού

Στην **1^η και 2^η ενότητα (Θ1, Θ2)** των προγραμμάτων, αξιοποιήθηκαν βίντεο της *Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης* στον σχεδιασμό των προτεινόμενων δραστηριοτήτων καθώς και των υπολοίπων αποθετηρίων όπως *Φωτόδεντρο/Εκπαιδευτικά βίντεο ή αρχείο της ΕΡΤ*. Μεγάλο πλήθος εκπαιδευτικών εφάρμοσαν, προσάρμοσαν ή επέκτειναν αυτές τις δραστηριότητες στην τάξη τους κατά τη διάρκεια των δυο προγραμμάτων επιμόρφωσης - «*ενσωματώνοντας τις δραστηριότητες στα διδακτικά αντικείμενα*» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει εκπαιδευτικός. Ειδικότερα, επέλεξαν βίντεο στα γνωστικά αντικείμενα Φυσικά, Μαθηματικά, Μελέτης Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική, Βιολογία, Θρησκευτικά, Ιστορία, Θεατρική Αγωγή, Κοινωνική και

Πολιτική Αγωγή, Αγγλικά και Γερμανικά για προβολή στην τάξη και εφάρμοσαν σε μεγάλο ποσοστό δραστηριότητες μαθητοκεντρικές, εισαγωγής στο αντικείμενο, συναισθηματικής εμπλοκής των μαθητών (συναισθηματικής ενεργοποίησης), ανάπτυξης γνωστικών δεξιοτήτων και δραστηριότητες πλούσιας οπτικής πληροφορίας με βάση τις κατηγορίες της Ταξινομίας παιδαγωγικής αξιοποίησης. Ακόμα επέλεξαν βίντεο από τα προτεινόμενα αποθετήρια για τις εθνικές επετείους, την ασφάλεια στο Διαδίκτυο και την Ευέλικτη Ζώνη μέσα στα πλαίσια υλοποίησης προγράμματος Αγωγής Υγείας και των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση.

Οι εκπαιδευτικοί σχολίασαν ότι κατανόησαν με ποιον τρόπο θα χρησιμοποιούν τα βίντεο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε «*Το πρόγραμμα μου έδωσε την ευκαιρία να εμπλουτίσω την εργαλειοθήκη μου*» ή «*Η στοχαστική διάθεση των παιδιών ενεργοποιείται μέσα από την επαφή τους με την τέχνη. Η ανάπτυξη του στοχασμού των παιδιών ενθαρρύνει την ελεύθερη σκέψη και τον διάλογο, δημιουργώντας κλίμα προβληματισμού, ερεθισμάτων και προκλήσεων*» και «*Το βίντεο προκάλεσε το ενδιαφέρον των παιδιών, δημιούργησε πολλές απορίες που μετουσιώθηκαν σε ερωτήσεις και τελικά κατέληξαν σε μια μεγάλη συζήτηση*».

3.1.2 Αξιολόγηση της υλοποίησης των δραστηριοτήτων

Αξιολογώντας φωτογραφίες εκθέσεων από το αποθετήριο της Europeana⁵, εκπαιδευτικός θεωρεί «*Πολύ χρήσιμες εικόνες καθώς και η εκπαιδευτική αξιοποίησή τους από το blog της Europeana*» και ακόμα «*έχει μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση με εικόνες και απλό κείμενο στα αγγλικά: τονίζει το πόσο σημαντικό είναι να υπάρχει ένα σπίτι για κάθε άνθρωπο μέσα από φωτογραφίες και μαρτυρίες ανθρώπων*».

Στο πλαίσιο της 5^{ης} και 6^{ης} ενότητας (Θ5, Θ6) της δημιουργικής παραγωγής, έγινε σύνθεση ΑΕΠ και νέου Ο/Α υλικού ώστε να δημιουργηθούν τα νέα βίντεο. Οι εκπαιδευτικοί προτίμησαν την αξιοποίηση Avatar (πχ. Tellagami) «*ώστε να μην εμφανίζονται οι μαθητές*» ή λογισμικό όπως το πρόγραμμα Storyjumper για τη δημιουργία διαδικτυακού βιβλίου. Ενδεικτικά σχόλια από τη συμμετοχή των μαθητών/τριών:

«*Τα παιδιά γοητεύτηκαν από τη δραστηριότητα και το τελικό προϊόν αν και αρχάριοι, πιστεύω τους δικαίωσε. Οι μαθητές μνήθηκαν στα μυστικά της κινούμενης εικόνας και συνειδητοποίησαν τη δυσκολία παραγωγής ενός βίντεο έστω και μικρής διάρκειας*».

«*Το συγκεκριμένο σεμινάριο αποτέλεσε το έναυσμα για να κάνουμε κάτι διαφορετικό στην τάξη. Τα παιδιά ήταν ενθουσιασμένα με τη δραστηριότητα και υπήρχε τέλεια συνεργασία μιας και η ομάδα ήταν μικρή και διαχειρίσιμη. [...] Τα παιδιά χρησιμοποίησαν την εφαρμογή για να γράψουν κάποια από τα κείμενα και για να επεξεργαστούν τις ζωγραφιές και την κάθε σελίδα του βιβλίου. Κάθε παιδί έφτιαξε μία σελίδα από το βιβλίο. Οι μαθητές το χάρηκαν πολύ!*»

Καλή πρακτική	Σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού ανά Θεματική Ενότητα	Βαθμός αξιοποίησης σε εφαρμογές
Καλές πρακτικές σε υπάρχοντα εκπαιδευτικά πλαίσια		
Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση	Θ1 και Θ2	Υψηλός (πάνω από 5)
Εκπαιδευτική Τηλεόραση 2.0	Θ1, Θ2, Θ4, Θ5, Θ6	Υψηλός

⁵ <https://www.europeana.eu>

Δημιουργική παραγωγή		(πάνω από 5)
ΒίντεοΜουσεία: Η Δική μας Γνώμη & Διαγωνισμός Γραπτής Κριτικής	Θ4	Χαμηλός (1-2)
Αποθετήριο Φωτόδεντρο/Βίντεο	Θ1 και Θ2	Υψηλός (πάνω από 5)
Αποθετήριο LRE ⁶	Θ1 και Θ2	Χαμηλός (1-2)
Καλές πρακτικές επέκτασης σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια		
Ειδησεογραφικός αλφαριθμητισμός πχ. BBC News School Report, MIL peer	Θ4	Υψηλός (πάνω από 5)
Κινηματογραφική παιδεία	Θ2, Θ3, Θ4, Θ5	Υψηλός (πάνω από 5)
Europeana, EUScreen, TEDed, Khan Academy	Θ1, Θ2	Υψηλός (πάνω από 5)
Ασφαλής χρήση του Διαδικτύου e-Safety	Θ4	Χαμηλός (1-2)
Καλές πρακτικές που σηματοδοτούν τις νέες τάσεις		
Flipping classrooms (μεθοδολογία)	Θ3	Υψηλός (πάνω από 5)
Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι Europeana Remix, LRE	Θ1, Θ2, Θ3, Θ4, Θ5, Θ6	Υψηλός (πάνω από 5)
Ανοικτές Εκπαιδευτικές Πρακτικές (μεθοδολογία)	Θ1, Θ2, Θ3, Θ4, Θ5, Θ6	Υψηλός (πάνω από 5)

Πίνακας 1: Αξιοποίηση καλών πρακτικών στους δύο επιμορφωτικούς κύκλους

«Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με τη δημιουργία του βίντεο. Συμμετείχαν ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες που λάβανε χώρα στο εργαστήριο Η/Υ, έδειξαν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον με πολύ καλά μαθησιακά αποτελέσματα!»

Η δραστηριότητα «*Η Δική μας Γνώμη*» η οποία στηριζόταν στην ομώνυμη καλή πρακτική προτάθηκε κατά την τέταρτη ενότητα. Λίγοι εκπαιδευτικοί την εφάρμοσαν στην τάξη τους, ωστόσο η εφαρμογή της ανέδειξε μεγάλη ανταπόκριση στους μαθητές, θετικά σχόλια και πλούσιο υλικό με μορφή σύντομων εκθέσεων, όπου δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να εκφράσουν τις σκέψεις τους για τη μαθητική ταινία που είδαν. Καταγράφηκαν σκέψεις με ιδιαίτερα συγκινησιακό φορτίο που ανέδειξαν τη συναισθηματική εμπλοκή των μαθητών.

Δύο εκπαιδευτικοί που εφάρμοσαν τη δραστηριότητα στον 2^ο επιμορφωτικό κύκλο, αναφέρουν: «*Η εμπειρία ήταν πολύ θετική και για τα παιδιά, που έβλεπαν άλλα παιδιά κοντά στην ηλικία τους να συνεργάζονται σε μια τόσο δημιουργική προσπάθεια και για μένα που μου δόθηκε η ευκαιρία να εξερευνήσω τις απόψεις, τα συναισθήματα και τη διάθεση για κριτική σκέψη των μαθητών μου*» και «*Εν κατακλείδι, θεωρώ το "πείραμα" πετυχημένο και πιστεύω ότι στάθηκε αφορμή να αρχίσει η ... "εκπαίδευση" των παιδιών πάνω στα μέσα, με μελλοντικές δράσεις στα ... σκαριά!*». Ακόμα τονίζουν ότι οι μαθητές ζήτησαν περισσότερο χρόνο και την επιθυμία να διευρύνουν και επαναλάβουν τη δραστηριότητα ως «*κριτικοί βίντεο*».

⁶ <http://lreforschools.eun.org>

3.2 Αποτελέσματα καλών πρακτικών επέκτασης σε διαφορετικά εκπ. πλαίσια

3.2.1 Σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού

Οι καλές πρακτικές της δεύτερης κατηγορίας (επέκτασης σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια) όπως οι δράσεις ειδησεογραφικού αλφαριθμητισμού *Playbac Activities (Activité PlayBac Presse)*, *PÚBLICO*, *Media Compass (Mediekompas)* *BBC News School Report* και οι πρακτικές στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έργου *MILpeer* όπως η «*Μια μέρα μακριά από τα Μέσα*», αξιοποιήθηκαν στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού των δυο κύκλων των προγραμμάτων επιμόρφωσης. Στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού της Θ4 αναπτύχθηκαν μεθοδολογίες «κριτικής ανάλυσης», αποκωδικοποίησης μηνυμάτων του Τύπου και της γλώσσας των Μέσων αξιοποιώντας μεθοδολογίες από τη βιβλιογραφική επισκόπηση.

Στην ίδια κατηγορία πρακτικών που έχουν τη δυνατότητα να επεκταθούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια παρουσιάστηκαν «*Το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας και η Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας - CAMERA ZIZANIO*». Οι πρακτικές αυτές αξιοποιήθηκαν στο πλαίσιο της δραστηριότητας «*Η Δική μας Γνώμη*» στην 4^η ενότητα (Θ4), κατά την οποία προτείνεται η συμμετοχή των μαθητών σε ένα σχολικό φεστιβάλ μαθητικών ταινιών.

Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 2.2.2, οι μαθητές παρακολουθούν ταινίες ανά ομάδες σε κινηματογραφική προβολή: σε σκοτεινή αίθουσα με οθόνη, συμμετέχοντας σε φεστιβαλική προβολή. Αναπτύσσουν κριτικό λόγο και διατυπώνουν επιχειρήματα προσπαθώντας να αιτιολογήσουν τις επιλογές κάθε ομάδας θεατών και από τη δημοσιοποίηση των επιλογών τους μέσα από διαδικτυακή πλατφόρμα. Η δραστηριότητα «*Η Δική μας Γνώμη*» εκτός από την κριτική προσέγγιση στόχευε στην καλλιέργεια μιας σειράς από χαρακτηριστικά της ιδιαίτερης κουλτούρας ενός θεατή κινηματογραφικών ταινιών, συνεπώς σε δεξιότητες κινηματογραφικής παιδείας.

Η ευρύτερη προσέγγιση των πρακτικών αυτών οδήγησε στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων **κινηματογραφικής παιδείας** σε πιο εκτενές στάδιο κατά την κυρίως επιμόρφωση (2^{ος} κύκλος). Οι δραστηριότητες αυτές στηρίχθηκαν στην ταινία «*Το κόκκινο μπαλόνι*» (EKOME, nd) και ενώ προτάθηκαν στο πλαίσιο της 2^{ης} ενότητας, πολλοί εκπαιδευτικοί συνέχισαν να την αξιοποιούν κατά τη διάρκεια της 3^{ης} και 4^{ης} ενότητας. Συνεχίζοντας στην ίδια κατηγορία πρακτικών που έχουν τη δυνατότητα να επεκταθούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια, αξιοποιήθηκε η φιλοσοφία της πλατφόρμας *Europeana Remix*⁷ για την επαναχρησιμοποίηση Ο/Α πόρων στη δημιουργία νέου περιεχομένου κατά την 4^η και 5^η ενότητα (Θ4, Θ5). Η προώθηση της ασφαλούς χρήσης του Διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων από τους νέους (*e-Safety*) αξιοποιήθηκε στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων της 4^{ης} ενότητας (Θ4).

3.2.2 Αξιολόγηση από την υλοποίηση των δραστηριοτήτων

Μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών εφάρμοσε δραστηριότητες κριτικής προσέγγισης/ ανάλυσης των Μέσων και δραστηριότητες της καλής πρακτικής «*Media Education Month*» (MIL/peer, nd). Η εφαρμογή τους στην τάξη είχε πολύ θετικό αντίκτυπο στους μαθητές/τριες, οι οποίοι/ες ζήτησαν να επαναληφθεί σε επόμενα μαθήματα. Αρκετοί εκπαιδευτικοί εξεπλάγησαν με το υψηλό επίπεδο συμμετοχής και επιτυχίας των δραστηριοτήτων κριτικής προσέγγισης. Οι εκπαιδευτικοί που «τόλμησαν» να ζητήσουν την εφαρμογή της πρακτικής «*Μια μέρα μακριά από τα Μέσα*», κατέγραψαν πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Οι μαθητές δεν είχαν πρόβλημα στην απουσία ραδιοφώνου, δυσκολεύτηκαν να μην δουν τηλεόραση αλλά σε μεγάλο βαθμό το κατάφεραν, ωστόσο ήταν σχεδόν αδύνατον να μείνουν μακριά από το Διαδίκτυο.

⁷ <https://remix.europeana.eu/>

Τα σχόλια και η στάση των μαθητών από την εφαρμογή των δραστηριοτήτων που στηρίχθηκαν στην ταινία «*Το κόκκινο μπαλόνι*», ήταν πολύ ενθαρρυντικά για τους εκπαιδευτικούς για τη συνέχιση της εφαρμογής δραστηριοτήτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και συζήτησης «των συναισθημάτων που τους δημιουργήθηκαν σε διαφορετικές σκηνές της ταινίας καθώς και τη συμπεριφορά των άλλων παιδιών προς τον ήρωα της ταινίας». Όπως σχολιάστηκε χαρακτηριστικά «*Η ταινία προκάλεσε έντονα συναισθήματα και τα παιδιά διαπίστωσαν τις διαφορές με μια πόλη του παρελθόντος και μάλιστα σε μεταπολεμική περίοδο. Εντόπισαν όμως και ομοιότητες σε συμπεριφορές ανάμεσα σε μεγάλους και παιδιά αλλά και σε παιδιά μεταξύ τους*», «*Το συμπέρασμα μας ήταν ότι η ταινία είναι εξαιρετική και μας δίνει πολλά μηνύματα*» και «*Ας μην ξεχνάμε πως ένα μπαλόνι που πετάει ψηλά είναι κλασικό σύμβολο αιώνιας παιδικότητας και απόλυτης ελευθερίας!*».

Οι δραστηριότητες προώθησης της ασφαλούς χρήσης του Διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων εφαρμόστηκαν σε λίγες περιπτώσεις στην τάξη – από μια εκπαιδευτικό στην πιλοτική επιμόρφωση και έναν ακόμα στην κυρίως επιμόρφωση. Πιθανώς οι εκπαιδευτικοί είναι ήδη εξοικειωμένοι με παρόμοιες δραστηριότητες από άλλα προγράμματα όπως τα *Safeline*, *Safer Internet* και συνεπώς προτίμησαν τις δραστηριότητες κριτικής προσέγγισης στην ίδια ενότητα.

3.3 Αποτελέσματα από τις καλές πρακτικές που σηματοδοτούν τις νέες τάσεις

Στην τελευταία κατηγορία των καλών πρακτικών που σηματοδοτούν τις νέες τάσεις και προκλήσεις, οι *Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι* και οι *Ανοικτές Εκπαιδευτικές Πρακτικές* «διέτρεξαν» συνολικά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων. Όλες οι δραστηριότητες στηρίζονται σε μερικά καθοριστικά στοιχεία για την εφαρμογή τους και προτείνεται η προσαρμογή/ τροποποίηση/ επέκταση στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο ή εκπαιδευτικό πλαίσιο ακολουθώντας δηλαδή τις αρχές των ΑΕΠ. Η δυνατότητα προσαρμογής και/ή επέκτασης είναι κομβικής σημασίας στον ευέλικτο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων όλων των θεματικών ενοτήτων.

Ωστόσο, υπήρξαν μεμονωμένοι εκπαιδευτικοί, κυρίως μη εξοικειωμένοι με τη δημιουργία/αξιοποίηση βίντεο, οι οποίοι ζήτησαν τη συμπλήρωση των «ανοικτών» δραστηριοτήτων με νέες πιο αυστηρά δομημένες. Στον σχεδιασμό τους 2^{ου} κύκλου της επιμόρφωσης εντάχθηκαν δραστηριότητες με πολύ συγκεκριμένη δομή και στάδια υλοποίησης ώστε να υποστηριχθεί το αίτημα αυτών των εκπαιδευτικών όπως η διαθεματική δραστηριότητα «*Νερό, η πηγή της ζωής*» και η δραστηριότητα διαπολιτισμικής προσέγγισης σχετικά με την ταινία «*Το κόκκινο μπαλόνι*».

3.3.1 Flipping classrooms - Αντεστραμμένες τάξεις

Η μεθοδολογία *Flipping classrooms* προτάθηκε με ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων κατά την 3η ενότητα (Θ3) και εφαρμόστηκε σε πολλά γνωστικά αντικείμενα όπως η Βιολογία, η Μελέτη Περιβάλλοντος, τα Μαθηματικά, οι ΤΠΕ και τα Αγγλικά. Επιπλέον η μεθοδολογία εφαρμόστηκε για διδασκαλία θεμάτων όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η Βουλή των Ελλήνων και ο σχολικός εκφοβισμός. Κατά την εφαρμογή τους στην πιλοτική επιμόρφωση υπήρξε μεγάλος προβληματισμός από τους εκπαιδευτικούς για ζητήματα χρόνου, ενημέρωσης και πιθανής αρνητικής στάσης των γονέων ως προς «πειραματικές» μεθοδολογίες. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ζήτησαν τη βοήθεια των γονέων στη φάση της προετοιμασίας και «επιχείρησαν τον πειραματισμό». Ενδεικτικά σχόλια από την πιλοτική επιμόρφωση είναι:

«*Προσπαθώντας να εφαρμόσω τη μικτή μάθηση δοκιμαστικά, πειραματίστηκα συνδυάζοντας γλώσσα, μελέτη περιβάλλοντος και ευέλικτη ζώνη*».

«Οι δικές μου εντυπώσεις φυσικά είναι πολύ θετικές, όπως φαίνεται και από το γεγονός ότι έχω δημιουργήσει έναν ιστότοπο ακριβώς για την χρήση αυτής της μεθόδου. Σε συνεργασία με τους γονείς οι μαθητές παρακολούθησαν το βίντεο στο σπίτι».

«Ομολογώ ότι διστάζω ακόμα να χρησιμοποιήσω τη μέθοδο της μικτής μάθησης σε κάποιο αμιγώς γνωστικό αντικείμενο, αλλά σε θέματα που μπορούν να προσεγγιστούν διαθεματικά θα το ξαναδοκιμάζα. Ως γενική διαπίστωση μπορώ να καταθέσω ότι οι μαθητές φάνηκε να ενθουσιάστηκαν με τον εναλλακτικό αυτό τρόπο προσέγγισης της θεματικής και να κατέκτησαν τις βασικές έννοιες που αφορούν στη φωτοσύνθεση. Ωστόσο, ο χρόνος που χρειαστήκαμε ήταν περισσότερος από ότι σε συμβατική διδασκαλία».

Κατά την κυρίως επιμόρφωση έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές στις προτεινόμενες δραστηριότητες καθώς και προετοιμασία κατά τη διάρκεια της τηλεδιάσκεψης για πιθανά προβλήματα και τρόπους αντιμετώπισης όπως η προετοιμασία των γονέων. Ενδεικτικά σχόλια για τους γονείς είναι: «Συμπληρωματικά, έδωσα ένα μικρό ενημερωτικό σημείωμα για τους γονείς μιας και πρόκειται για πολύ μικρούς μαθητές, που ενδεχομένως να συναντούσαν δυσκολίες» και για τους ίδιους τους μαθητές «Έτσι έδειξαν προθυμία στο να συνεργαστούμε και να δουλέψουμε λίγο διαφορετικά».

Η μεθοδολογία *Flipping classrooms* προτάθηκε για ευέλικτη εφαρμογή της στον 2^ο κύκλο επιμόρφωσης σε σύντομο χρονικό διάστημα πχ. για μια ενότητα γνωστικού αντικείμενου. Οι εκπαιδευτικοί εφάρμοσαν τη μεθοδολογία με ευχέρεια και θετικό σχολιασμό τόσο από τους ίδιους όσο και από τους μαθητές τους. Παρατίθενται ενδεικτικά σχόλια που τονίζουν το ενδιαφέρον όλων για πειραματισμό, την πρωτόγνωρη εμπειρία για μαθητές και διδάσκοντα και την αναγκαιότητα καλής προετοιμασίας σε όλα τα επίπεδα:

«Σε γενικές γραμμές τους άρεσε η μέθοδος πρωτίστως όμως τους μάγεψε η ενασχόληση με την τεχνολογία ως εργαλείο ενεργητικής μάθησης».

«Ένα διαφορετικό μάθημα, λοιπόν, που τα παιδιά το χάρηκαν ειλικρινά, καθώς μπήκαν στο ρόλο του ερευνητή, το βίωσαν με έναν άλλο τρόπο πιο γοητευτικό, που μόνα τους ανακάλυπταν τη γνώση, που βοήθησαν τους "συνδοιοπόρους" τους να βαδίζουν όλοι μαζί παράλληλα, που έπαιζαν παιχνίδια, που διαχειρίστηκαν, συν-αποφάσισαν κατά μία έννοια μαζί μου την έκβαση της διδασκαλίας! Διασκέδαση και απόλαυση της κατάκτησης της γνώσης!»

«Συζητήσαμε αρκετή ώρα για την καινούρια εμπειρία που τους εντυπωσίασε και όλοι είχαν κάτι να πουν».

«Μέσα από την εφαρμογή της αντεστραμμένης τάξης αλλά και τις δραστηριότητες που ακολούθησαν στην τάξη, επιδίωξα να γίνει η μαθησιακή διαδικασία βιωματική, ευχάριστη, ενδιαφέρουσα, με την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών. Οι μαθητές συνεργάστηκαν σε ομάδες, συζήτησαν, ανέλυσαν, διατύπωσαν ερωτήματα, έπαιζαν. Δραστηριοποίησαν όλες τις αισθήσεις τους και ένιωσαν ενθουσιασμό».

«Η χρήση της μεθόδου της αντεστραμμένης τάξης ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία τόσο για τους μαθητές όσο και για τον διδάσκοντα. Απαιτεί κατάλληλη προετοιμασία, ενώ δεν μπορεί να καλύψει πάντα όλους τους μαθητές καθώς δεν διαθέτουν όλοι την ευχέρεια χρήσης υπολογιστή με Διαδίκτυο από το σπίτι. Πάντως αξίζει η δοκιμή της μεθόδου και η προσαρμογή της ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε τμήματος».

3.3.2 Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι

Σχετικά με τους Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους, τα αποθετήρια ΑΕΠ της οικογένειας «Φωτόδεντρο» αξιοποιήθηκαν στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού όλων των ενοτήτων. Τα αποθετήρια ΑΕΠ προσφέρουν πρόσβαση και διάθεση σε Ο/Α υλικό με ανοικτές άδειες για θέαση και επαναχρησιμοποίηση. Η Πλατφόρμα Ανοικτών

Ψηφιακών Διδακτικών Σεναρίων «Αίσωπος» προσέφερε σενάρια διδασκαλίας στον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων όπως τα σενάρια:

1. «Δημιουργία βίντεο στο School Lab»⁸ με στόχο τη δημιουργία ενός αυθεντικού περιβάλλοντος μάθησης, το οποίο θα παρέχει τα ερεθίσματα στους μαθητές για προσέγγιση και κατανόηση των Θετικών Επιστημών και

2. «Ελληνική ταινία μικρού μήκους»⁹ με στόχο τη γνωριμία με μία σημαντική ταινία μικρού μήκους και θα εκτιμήσουν την αισθητική αυτοτέλεια της.

Αξιοποιώντας το ευρωπαϊκό αποθετήριο ΑΕΠ *Learning Resource Exchange for schools (LRE)*¹⁰ του *European Schoolnet*, εκπαιδευτικός στον 2^ο επιμορφωτικό κύκλο ανέφερε σχετικά: «Θεωρώ ότι η διαδικτυακή εφαρμογή *country toad*, αν και πολύ απλή, εκτέλεσε τον στόχο της καθώς οι μαθητές εξασκήθηκαν στη γλώσσα στόχο, έκαναν επανάληψη όλα όσα είχαν διδαχθεί σε προηγούμενες ενότητες, δούλεψαν ομαδικά, καλλιέργησαν σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ τους και πάνω απ' όλα διασκέδασαν και πέρασαν ευχάριστα την ώρα του μαθήματος».

Συχνά, οι εκπαιδευτικοί αξιοποίησαν τα βίντεο των ανοικτών αποθετηρίων στην τάξη συνδυάζοντας λογισμικά όπως το *Geogebra* ή εφαρμογές *Web2.0* όπως *Voki*, *Tagul*, *Kidinspiration*, *Wordcloud* εφαρμόζοντας τις γνώσεις και την εμπειρία της επιμόρφωσης Β' επιπέδου.

6. Συζήτηση- Συμπεράσματα

Οι ψηφιακές τεχνολογίες προσφέρουν δυνατότητες ανοικτής πρόσβασης, κριτικής προσέγγισης και παραγωγής Ο/Α Μέσων. Η μάθηση στηριζόμενη στα ψηφιακά Ο/Α Μέσα προϋποθέτει ότι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενθαρρύνουν, συμβουλευθούν, καθοδηγήσουν και υποστηρίξουν τους μαθητές τους και να συμμετάσχουν σε πιο ανοικτές μορφές εκπαίδευσης και μάθησης. Είναι σημαντικό, οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν μεθόδους αξιοποίησης των Ο/Α αλλάζοντας τις διδακτικές πρακτικές τους και στοχεύοντας στην ενεργητική μάθηση.

Το πρόγραμμα επιμόρφωσης «Ψηφιακός Γραμματισμός σε Οπτικοακουστικά Μέσα σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης» στο πλαίσιο μεταδιδακτορικής έρευνας δράσης σχεδιάστηκε με στόχο να προσεγγίσουν αφενός τον παραδοσιακό τρόπο αξιοποίησης Ο/Α υλικού στην τάξη αλλά κυρίως τις σύγχρονες τάσεις που προσφέρει η ψηφιακή τεχνολογία και το Διαδίκτυο, δίνοντας έμφαση στις πιο κάτω κατηγορίες:

- Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Ανοικτά Αποθετήρια στο Διαδίκτυο
- Παιδαγωγική αξιοποίηση μέσα στην τάξη
- Ενσωμάτωση σε περιβάλλοντα μάθησης στο Διαδίκτυο και αλληλεπίδραση
- Μεθοδολογία αντιστροφής της διδακτικής διαδικασίας (μικτή μάθηση)
- Κριτική προσέγγιση των Ο/Α Μέσων
- Μέθοδοι Δημιουργίας βίντεο στο σχολείο

Οι ενότητες παρείχαν ένα εύρος ανοικτών μεθοδολογιών, διδακτικών σεναρίων και **καλών πρακτικών** που εφαρμόζονται στο πεδίο του γραμματισμού στα ψηφιακά Ο/Α Μέσα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τα οποία γνώρισαν οι εκπαιδευτικοί και προσπάθησαν να ενσωματώσουν στη διδασκαλία τους.

Η εφαρμογή δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη αναζήτησης/πρόσβασης σε πόρους στο Διαδίκτυο, ενσωμάτωσης σε περιβάλλοντα μάθησης, μεθοδολογίας της αντεστραμμένης διδασκαλίας, **διεύρυνε τις μεθόδους διδασκαλίας μέσω Διαδικτύου**. Οι δραστηριότητες κριτικής ανάλυσης και της αντεστραμμένης

⁸ <http://aesop.iep.edu.gr/node/13278>

⁹ <http://aesop.iep.edu.gr/node/9299>

¹⁰ <http://lreforschools.eun.org/web/guest;jsessionid=91410EA23BC2BC72E568D33049384637>

διδασκαλίας είχαν μεγάλη αποδοχή από εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς. Οι δραστηριότητες δημιουργικής παραγωγής ενέπλεξαν τους μαθητές σε πλούσιες αλληλεπιδραστικές μαθησιακές εμπειρίες, μετατρέποντάς τους από παθητικούς δέκτες σε ενεργούς συμμετέχοντες. Οι δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν στην τάξη συντέλεσαν αφενός στην προσέγγιση γνωστικών αντικειμένων με εναλλακτικό τρόπο και αφετέρου στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα (P21, nd).

Η μεταδιδακτορική έρευνα **σε διεθνές επίπεδο** αποτυπώνει τις **βέλτιστες πρακτικές** του ψηφιακού γραμματισμού εστιάζοντας στο πεδίο των Ο/Α Μέσων. Ο συνδυασμός Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων/Πρακτικών ή διδακτικών σεναρίων στις προτεινόμενες δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας αποτελεί **καινοτομία**, η οποία έχει δυνατότητα επέκτασης σε άλλα περιβάλλοντα εξ αποστάσεως μάθησης και η προσαρμογή του μπορεί να διερευνηθεί στα υπό ανάπτυξη διαδικτυακά μαθήματα.

Οι καλές πρακτικές προσφέρουν ευκαιρίες γραμματισμού στα Μέσα, ώστε οι μαθητές να επεκτείνουν τις γνώσεις τους και να κατακτήσουν ένα ευρύτερο φάσμα δεξιοτήτων κριτικής σκέψης, διαχείρισης της επικοινωνίας και πληροφορίας, τεκμηρίωσης και δημιουργίας. Το πρόγραμμα επιμόρφωσης διερεύνησε και πρότεινε τις μεθόδους, με τις οποίες **διεθνείς και εθνικές καλές πρακτικές** μπορούν να επεκταθούν ή/και να προσαρμοστούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ώστε να υποστηρίξουν ένα πλαίσιο ψηφιακού γραμματισμού και ένταξης ψηφιακών Ο/Α μέσων στη σχολική πρωτοβάθμια εκπαίδευση οριζόντια σε όλο το εύρος των γνωστικών αντικειμένων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Andriopoulou, I., Papadimitriou, S., & Kourti, E. (2014). *Media and Information Literacy Policies in Greece (2013)*, ANR TRANSLIT and COST Transforming Audiences/Transforming Societies, Paris. Retrieved on 29 November, 2015, from http://ppemi.ens-cachan.fr/data/media/colloque140528/rapports/GREECE_2014.pdf
- Benavente, A. & Panchaud, C. (2009). *Good practices for transforming education*, in PROSPECTS, vol. 38, no. 2, pp. 161-170.
- Buckingham, D. (2011). *Media Literacy and Media Education in the Age of 'Media 2.0': A Critical View*. Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου, 2015 από: <http://vimeo.com/32775695>
- Costa, C., Car, V., & Papadimitriou, S., (2017). Chapter 7/ Good practices and Emerging trends trends in Media and Information Literacy. In *Divina Frau-Meigs, Irma Velez, Julieta Flores Michel "Public Policies in Media and Information Literacy in Europe"* 2017 – Routledge <https://www.routledge.com/Public-Policies-in-Media-and-Information-Literacy-in-Europe-Cross-Country/Frau-Meigs-Velez-Michel/p/book/9781138644373>
- Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση, (nd). Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου, 2015 από <http://www.edutv.gr>
- EC, (2007). *Communication on Media Literacy in the Digital Environment*. Retrieved on 9 May, 2015, from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:am0004>.
- EC, (2010). *The Digital Agenda for Europe*. Retrieved on 12 January, 2016, from: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-europe-2020-strategy>
- EKOME, (2019). Οδηγός μελέτης. Ανακτήθηκε στις 5 Ιουλίου 2019 από <https://www.ekome.media/wp-content/uploads/Short-Films.pdf>
- EUR-Lex, (nd). *Communication on Media Literacy in the Digital Environment*. Retrieved on 9 May, 2015, from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:am0004>
- ΙΕΠ, (2015). Διαδραστικό Ψηφιακό Διδακτικό Σενάριο «Δημιουργία βίντεο στο School-Lab». Ανακτήθηκε 21 Μαρτίου, 2018 από τη διεύθυνση <http://aesop.iep.edu.gr/node/13278>
- Μάθηση 2.0, (2012). Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2014 από <http://mathisi20.gr/>.
- Medeanet, (nd). *Charting Media and Learning in Europe*, 2011, 2012, 2013. Retrieved on 29 November, 2015 <http://www.medeanet.eu/reports/>.
- MIL/peer, (nd), *Finished Resources*. Retrieved on 30, August, 2019 from <https://milpeer.eu/documents/finished/>
- Παπαδημητρίου, Σ. (2014). Καλές Πρακτικές Αξιοποίησης του Βίντεο στη Μάθηση. Στα *Πρακτικά του 1ου Πανελλήνιο Συνέδριο eTwinning «Αξιοποίηση των ΤΠΕ στα συνεργατικά σχολικά*

- προγράμματα» Πάτρα (2014). Ανακτήθηκε στις 21 Αυγούστου, 2015 από <http://conf2014.etwinning.gr/images/praktika/praktika.pdf>
- Παπαδημητρίου, Σ., (2017). Εκπαιδευτική Ραδιοτηλεόραση 2.0: Ψηφιακός Γραμματισμός στα Οπτικοακουστικά Μέσα σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης. Στο *Λιοναράκης, Α. (Επιμ.) 9ο Διεθνές Συνέδριο Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης Τόμ. 9, Αρ. 5Α (2017): Ο σχεδιασμός της μάθησης*. Ανακτήθηκε στις 2 Ιανουαρίου, 2018 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/1050>
- Παπαδημητρίου, Σ., & Σοφός, Α. (2019). Πρόγραμμα εξ αποστάσεως επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης «Ψηφιακός Γραμματισμός στα Οπτικοακουστικά Μέσα σε Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης»: Αποτελέσματα και Προτάσεις από την Πιλοτική Εφαρμογή. Στο *Λιοναράκης, Α. (Επιμ.) Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/> Υπό έκδοση.
- Σοφός, Αλ. (2014). Ψηφιακός γραμματισμός ως κατηγορία του μιντιακού γραμματισμού και ικανότητας. Αναλυτική προσέγγιση θεωρητικών προσεγγίσεων για την ένταξη της εκπαίδευσης στα Μέσα στην εκπαίδευση. Στο *Σοφός, Α, Βρατσάλης Κ. (Επιμ.). Παιδαγωγική Αξιοποίηση Νέων Μέσων στην εκπαιδευτική διαδικασία (σελ. 61-82)*. Αθήνα: ΙΩΝ.
- P21, (nd). Partnership for 21st Century Learning. Ανακτήθηκε στις 25 Αυγούστου, 2017 από <http://www.p21.org/>
- Unesco, (2011). Οδηγός Σπουδών των Εκπαιδευτικών - Παιδεία στα Μέσα και την Πληροφορία. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου, 2014 από: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971GRE.pdf>